AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

17.10.2023

Sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

HE 41/2023 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024–2027

Vuoden 2024 talousarvioesitykseen sisältyy ammatillisen koulutuksen määrärahaa noin 2,2 mrd.€. Tämä sisältää valtionrahoituksen lisäksi kuntarahoitusosuuden, jonka osuus on 1,1 mrd.€. Ammatillisen koulutuksen valtionrahoitus olisi ensi vuonna 53,7 milj. € suurempi kuin vuonna 2023.

Ammatillisen määrärahoilla rahoitetaan myös vuonna 2022 käynnistynyttä tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta (TUVA). Oppivelvollisuuden laajentaminen nostaa rahoitusta 5,8 milj. €. Määräaikaista rahoitusta on 13,5 milj. € lähihoitajakoulutuksiin. Indeksikorotus on 40 milj. €.

Lisäksi talousarvioesitykseen sisältyy 10 milj. € lisärahoitus oppimisen tuen järjestelmän kehittämiseen toisen asteen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen osuus tästä on noin 5 milj. €.

AMKE katsoo, että talousarvioesitys tuo tarvittavaa vakautta ammatillisen koulutuksen rahoitukseen. Tämä luo hyvät edellytykset laadukkaan ja kysyntää vastaavan ammatillisen koulutuksen toteuttamiselle.

Lähihoitajatarpeeseen vastaaminen

Sosiaali- ja terveysalan perustutkintokoulutukseen eli lähihoitajakoulutukseen kohdennetaan talousarvioesityksessä 13,5 milj. € määräaikaista lisärahoitusta hoitajamitoituksen muutokseen varautumiseksi. Varattu kokonaissumma vuosille 2020–2024 on 116,6 milj. €. Väestön ikääntyminen lisää merkittävästi hoitohenkilöstön tarvetta etenkin vanhuspalveluissa. KEVAn ennusteen mukaan yksinomaan julkiselta sektorilta olisi jäämässä eläkkeelle seuraavan kymmenen vuoden aikana 18 300 lähihoitajaa.

Haasteena työvoimatarpeeseen vastaamisessa on nuorten kiinnostuksen väheneminen lähihoitajakoulutusta kohtaan. Tähän on vaikuttanut muun muassa sosiaali- ja terveysalan ongelmiin painottuva julkinen keskustelu. Lähihoitajakoulutukseen hakeutuu nykyisin erityisesti aikuisia ammatinvaihtajia. Pääasiallisesti he hakeutuvat koulutukseen jatkuvan haun kautta.

Koulutuksen tasa-arvo

Oppivelvollisuusuudistuksen piirissä aloittaa vuonna 2024 neljäs ikäluokka. Uudistuksen voidaan katsoa edistävän koulutuksellista tasa-arvoa sikäli, että jatkossa yhä useampi nuori tulee suorittamaan ammatillisen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon. Uudistus tasoittaa sukupuolten välistä eroa koulutustasoissa, sillä ennen uudistusta ilman toisen asteen koulutusta jäävistä enemmistö oli miehiä.

Oppimisen tuen tehostaminen

Perustutkinto-opiskelijoista jo joka kuudes ammatillisen koulutuksen opiskelija on erityisen tuen tai vaativan erityisen tuen tarpeessa. Oppivelvollisuusuudistuksen myötä oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tarvitsevien määrä on kasvanut merkittävästi. Suurin haaste on ollut vaativan erityisen tuen

opiskelupaikkojen riittävyydessä. Tilanteeseen on jo vastattu osittain. Muun muassa TELMA- ja TUVA-koulutuksen alueellisessa saavutettavuudessa on kuitenkin eroja.

Oppimisen tuen järjestelmän kehittämiseen kohdennetaan budjetissa lisärahoitusta ammatilliseen koulutukseen noin 5 milj. €. Parhaillaan avoinna olevan valtionavustushaun kuvauksen mukaan ohjelman aikana voidaan toteuttaa pilotteja, joiden avulla toimintatapoja kehitetään opiskelijoiden tuen tarpeen tunnistamisessa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

AMKE painottaa, että erityisen tuen toteutukseen tarvitaan uusien toimintatapojen lisäksi myös riittävät henkilöstöresurssit. On tärkeää, että oppimisen tuen järjestelmän kehittämisessä huomioidaan oppivelvollisten rinnalla yhdenvertaisesti aikuiset opiskelijat. Oppimisen haasteet eivät rajoitu ikään.

Oppimiserojen kaventaminen

Tällä hetkellä noin 15 prosentilla perustusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtyvillä ei ole riittävää luku-, kirjoitus- ja matemaattisia taitoja suoriutua opinnoista. OPVA-opinnot ja TUVA-koulutus tarjoavat tukea muun muassa niille opiskelijoille, joilla on puutteita perustaidoissa. Olisi kuitenkin tärkeää, että jokaisella nuorella olisi riittävät perustiedot ja -taidot toisen asteen opintoihin. Ammatillisessa koulutuksessa tulee voida keskittyä ammattiin liittyviin opintoihin perusopetuksen sisältöjen kertaamisen sijaan.

Hallitusohjelman mukaisen laaja-alaisen peruskoulun tulevaisuustyön toteuttaminen peruskoulun kehittämistarpeiden arvioimiseksi on erittäin tärkeää. AMKE haluaa olla tässä työssä mukana.

Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen

Kouluterveyskyselyn (2023) mukaan opiskelijahuoltopalveluilla on vaikeuksia kyetä vastaamaan nuorten hyvinvoinnin kasvaneisiin haasteisiin. AMKE kartoitti alkuvuodesta ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemyksiä opiskelijahuollon palveluiden saatavuudessa hyvinvointialueiden käynnistyessä. Vastaajista 56 prosenttia arvioi tilanteen hyväksi, 35 prosenttia tyydyttäväksi tai heikoksi. Osalla palveluiden saatavuudessa oli alueellista vaihtelua koulutuksen järjestäjän toimiessa usealla hyvinvointialueen toimialueella. Erityisesti kuraattori- ja psykologipalvelujen saatavuudessa esiintyi haasteita.

Ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen hakeutumisen edistäminen

Vuonna 2022 ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hakeneista yli puolella (52 %) oli ammatillisen koulutuksen tausta. Paikan vastaanottaneista 48 prosenttia oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. Ammatillisen tutkinnon suorittaneilla tie ammattikorkeakouluun kulkee usein työelämän kautta. Valmistuttuaan he ovat haluttuja osaajia työmarkkinoilla.

Tällä hetkellä toimivaa väylää ammatillisesta koulutuksesta yliopistoon ei käytännössä ole. Alle viidellä prosentilla yliopistosta opiskelupaikan vastaanottaneista on ammatillisen koulutuksen tausta.

Mikäli halutaan, että puolet nuorista suorittaa korkeakoulututkinnon, tulee korkeakoulujen tiivistää yhteistyötä väylien kehittämisessä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. On keskeistä, että opiskelijavalinnoissa tunnistetaan ja tunnustetaan ammattiosaajien ja ylioppilaiden eri tavoin hankittua ja painottuvaa osaamista. Tulee myös varmistaa, että ammatillisen koulutuksen järjestäjien opintotarjonta ja koulutuksen toteutus mahdollistavat opiskelijan jatko-opintosuunnitelmia tukevat yksilölliset valinnat esimerkiksi perustaitojen vahvistamiseksi.

Hallitusohjelman mukaan lukiodiplomilla mahdollistetaan yhden pakollisen ylioppilaskokeen korvaaminen. On tärkeää, että ylioppilastutkintoa kehitettäessä huomioidaan yhdenvertaisesti myös ammatillisen koulutuksen väylän kautta tulevat opiskelijat. AMKE esittää, että

kaksoistutkintoa suorittavat opiskelijat voisivat sisällyttää ammatillisen perustutkinnon ylioppilastutkintoonsa ja siten korvata yhden viidestä ylioppilastutkinnon kokeesta.

TKI-rahoitus

AMKE pitää hyvänä, että hallitus on sitoutunut nostamaan Suomen T&K-toiminnan rahoituksen neljään prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä.

AMKE teki keväällä 2022 jäsenkyselyn TKI-toiminnan toteuttamisesta ammatillisessa koulutuksessa. Valtaosa kyselyyn vastanneista ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ilmoitti toteuttavansa TKI-toimintaa ja arvioi sen merkityksen kasvavan tulevaisuudessa. Luonteenomaista ammatillisen koulutuksen TKI-toiminnalle on mm. rooli pk-yritysten kumppanina sekä alueellisuus. AMKE esittää, että rakennerahastojen arvonlisävero kompensoidaan ammatillisen koulutuksen järjestäjille omarahoitusosuuden osalta samoin kuin korkeakouluille.

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024–2027

Julkisen talouden suunnitelman mukaan ammatillisen koulutuksen rahoitusmallia uudistetaan kannustamaan laadukkaan ja tarkoituksenmukaisen koulutuksen järjestämiseen kustannustehokkaasti ja siten, että koulutuksen saavutettavuus voidaan turvata maan eri osissa.

Rahoitusjärjestelmän uudistus on ammatillisen koulutuksen toimintaedellytysten kannalta keskeisimpiä hankkeita tällä hallituskaudella. AMKE pitää tärkeänä, että uudistuksella vahvistetaan rahoitusjärjestelmän ennakoitavuutta, läpinäkyvyyttä ja selkeyttä.

Hallitus vahvistaa oppimisen tukea ja opinto-ohjausta ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa mukaan lukien tutkintoon valmentava koulutus (TUVA). Tarkoitukseen osoitetaan lisärahoitusta 10 milj. euroa v. 2024 ja 20 milj. euroa vuodesta 2025 lukien.

Oppimisen tuen tarpeet ovat kasvaneet merkittävästi ammatillisessa koulutuksessa. AMKE pitää oppimisen tuen järjestelmän selkiyttämistä ja kehittämistä siten, että jokainen saa riittävää ja tarvitsemaansa tukea opintoihinsa.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Satu Ågren
johtava asiantuntija

Lisätiedot: johtava asiantuntija, Satu Ågren, 040 772 3234, satu.agren@amke.fi